

УДК 371.385.5:908

DOI <https://doi.org/10.32782/NSER/2024-4.06>

ГЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ЗЛЬОТІВ ЮНИХ ТУРИСТІВ-КРАЄЗНАВЦІВ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Копилець Євгеній Вікторович

кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри географії, методики її навчання та туризму
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка
ORCID ID: 0000-0003-3234-4126

Закалюжний Віктор Маркович

кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент,
доцент кафедри географії, методики її навчання та туризму
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка
ORCID ID: 0000-0001-7046-7181

У статті викладені результати дослідження геологічної складової частини зльотів юних туристів-краєзнавців на прикладі Полтавської області та її методичного забезпечення. Проаналізовано геологічні аспекти трьох видів, які становлять програму зльоту: туристсько-краєзнавчого експедиційного маршруту, творчих майстерень та конкурсної програми. Висвітлено особливості геологічних завдань на туристсько-краєзнавчому експедиційному маршруті як найбільш складному, комплексному виді програми зльоту, що включає опис геологічного відслонення або шліхове випробування, визначення й опис гірських порід і мінералів, перевірку основ теоретичної підготовки з геології. Відзначено, що геологічна складова частина обласних зльотів юних туристів-краєзнавців Полтавської області, її методичний супровід загалом забезпечують необхідні умови для демонстрування учнівською молоддю рівня відповідних знань і практичних умінь, а характер і зміст завдань загалом суголосні тим, які представлені на всеукраїнських зльотах. Водночас констатовано, що в геологічній компоненті обласних зльотів, насамперед у завданнях туристсько-краєзнавчого експедиційного маршруту, ураховано деякі регіональні геолого-геоморфологічні особливості Полтавської області (характер поверхні, поширені гірські породи, місцеві корисні копалини тощо). Зазначено, що в методичному забезпеченні геологічної складової частини обласних зльотів також є деякі відмінності порівняно з усеукраїнськими зльотами: регулярно оновлюються методичні рекомендації щодо підготовки до обласних зльотів, тоді як їхні аналоги для всеукраїнських зльотів не готувалися; в області напрацьовано практику реалізації геологічної складової частини зльотів за їх проведення онлайн, яка відсутня на всеукраїнських зльотах. Відзначено, що за відсутності в закладах загальної середньої та позашкільної освіти Полтавської області мережі геологічних гуртків наявність у програмі обласних зльотів юних туристів-краєзнавців геологічної складової частини та її методичний супровід підтримують інтерес учнівської молоді до геологічної науки, є значущим чинником професійної орієнтації.

Ключові слова: геологія, зліт юних туристів-краєзнавців, учнівська молодь, позашкільна освіта, Полтавська область, гірські породи, геологічне відслонення.

Kopylets Ye. V., Zakaliuzhnyi V. M. Geological component of the conventions of young tourists and local lore explorers (on the example of the Poltava region)

The article presents the results of the study of the geological component of the conventions of young tourists and local lore explorers on the example of Poltava region and its methodological support. The authors analyzed the geological component of the three aspects of activities that make up the program of the convention: a tourist and local lore expedition route, creative workshops, and a competition program. The peculiarities of geological tasks on the tourist and local lore expedition route as the most complex, comprehensive type of the convention program, including the description of a geological outcrop or schlich testing (sampling of heavy mineral sands), identification and description of rocks and minerals, testing the basics of theoretical knowledge of geology, are outlined. It is noted that the geological component of the regional conventions of young tourists and local lore explorers of Poltava region, its methodological support generally provide the necessary conditions for students to demonstrate the level of relevant knowledge and practical skills, and the nature and content of the tasks are generally consistent with those presented at the all-Ukrai-

nian conventions. At the same time, it is stated that the geological component of the regional conventions, primarily in the tasks of the tourist and local lore expedition route, takes into account certain regional geological and geomorphological features of the Poltava region (surface character, common rocks, local mineral resources, etc.). It is noted that there are also certain differences in the methodological support of the geological component of regional conventions compared to the all-Ukrainian conventions. Methodological recommendations for preparing for regional conventions are regularly updated, while their analogues for all-Ukrainian conventions were not prepared. Unlike the all-Ukrainian conventions, the region's specialists have developed a practice of implementing the geological component of the conventions when they are held online. It is noted that in the absence of geological clubs in secondary schools and out-of-school institutions of Poltava region, the presence of a geological component in the program of regional conventions of young tourists and local lore explorers and its methodical support ensure the interest of students in geological science and is a significant factor in professional orientation.

Key words: geology, convention of young tourists and local lore explorers, students, out-of-school education, Poltava region, rocks, geological outcrop.

Постановка проблеми. Однією із традиційних форм масової туристсько-краєзнавчої роботи з учнівською молоддю є зліт юних туристів-краєзнавців. У серпні 2023 р. Всеукраїнський зліт юних туристів-краєзнавців проведено вчотирнадцяте. Навіть в умовах воєнного стану до заходу долучилися команди з 10 регіонів України [1], що підтверджує його затребуваність та значний освітній потенціал. Водночас існує потреба в аналізі та методичному узагальненні практики проведення таких зльотів, які б сприяли подальшому вдосконаленню відповідної нормативної бази та розвитку методики їх проведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що досвід підготовки завдань для зльотів юних туристів-краєзнавців вивчали й осмислювали з подальшим висвітленням у друкованих працях переважно фахівці-практики, залучені до підготовки та проведення зльотів. Публікації охоплюють різні аспекти проблеми: І. Скриль і С. Кривоустов уклали методичні поради з екологічного та географічного краєзнавства для підготовки до зльотів юних туристів-краєзнавців на Харківщині [12], О. Савельєв побіжно окреслив особливості краєзнавчих зльотів природничого спрямування в Запорізькій області [11], Є. Копилець дослідив потенціал геологічних і геоморфологічних особливостей місцевості, де традиційно відбувалися зльоти юних туристів-краєзнавців Полтавської області, для виконання завдання «опис геологічного відслонення» [7], Н. Бровко упорядкувала низку видань методичних рекомендацій щодо виконання завдань за всіма напрямками краєзнавчих досліджень на маршруті обласних зльотів юних туристів-краєзнавців Полтавщини [2; 3].

Усеукраїнські зльоти юних туристів-краєзнавців частково висвітлено у працях Є. Копильця (географічна складова частина зльотів) [5], Л. Пазюк і С. Рябих (загальна характеристика програм ІХ та Х всеукраїнських зльотів з акцентом на завданнях туристсько-краєзнавчої вікторини) [8; 9].

Варто відзначити, що останніми роками спостерігається активізація залучення методик

краєзнавчих досліджень, використання яких передбачено програмами зльотів юних туристів-краєзнавців, до підготовки майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти (зокрема, за спеціальністю 014.07 Середня освіта (Географія)). Так, Г. Щукою використано методичні рекомендації фахівців Полтавського обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді щодо виконання завдань із геології та географічного краєзнавства на обласних зльотах у роботі зі здобувачами вищої освіти, які опановують навчальну дисципліну «Теорія та методика краєзнавчо-туристичної роботи» у Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці ІІ [14; 15]. Є. Копилецем презентовано досвід використання типових завдань зльотів у процесі комплексної навчальної польової практики з географії студентів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка; він зазначає, що зацікавленість ЗВО методиками польових досліджень, властивих зльотам, актуалізує потребу в подальшому узагальненні та систематизації пропонованих на зльотах завдань, оскільки вони не лишаються незмінними [6].

Мета статті – викласти результати дослідження геологічної складової частини зльотів юних туристів-краєзнавців на прикладі Полтавської області та її методичного забезпечення.

Вклад основного матеріалу. До аналізу було залучено матеріали ХІ–ХІХ обласних зльотів юних туристів-краєзнавців Полтавської області за 2007–2024 рр. Було також проаналізовано матеріали VIII–XIV всеукраїнських зльотів юних туристів-краєзнавців (2011–2023 рр.).

Насамперед наведемо загальні відомості про зліт юних туристів-краєзнавців. Відповідно до чинного Положення про Всеукраїнський зліт юних туристів-краєзнавців [10], цей захід має відбуватися у три етапи: І – районний, ІІ – обласний, ІІІ – власне всеукраїнський. Періодичність і строки проведення ІІ етапу зльоту визначаються наказом обласного органу управління освітою. На практиці в нормативних документах терміни

«II (обласний) етап Усеукраїнського зльоту юних туристів-краєзнавців» та «обласний зліт юних туристів-краєзнавців» можуть уживати як рівнозначні (приклад – накази Департаменту освіти і науки Полтавської обласної військової адміністрації від 3 квітня 2023 р. № 106 «Про проведення II (обласного) етапу зльоту юних туристів-краєзнавців», від 22 березня 2024 р. № 86 «Про проведення XIX обласного зльоту юних туристів-краєзнавців»). З огляду на те, що всеукраїнський етап зльоту проводять у непарні роки, у ці ж роки зазвичай відбуваються й обласні етапи – адже на них визначаються претенденти на участь у фінальному етапі заходу.

Вік учасників, кількісний і статевий склад команд щоразу визначаються організаторами. Найчастіше до складу команди входять 8 учасників віком 14–17 років, які є представниками учнівської молоді закладів загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної освіти та закладів вищої освіти I, II рівнів акредитації.

На всеукраїнському етапі зльоту традиційно представлені 6 напрямів краєзнавчих досліджень: археологія, історичне краєзнавство, фольклор і етнографія, екологія, географічне краєзнавство, геологія. До програми зльоту входять змагання з виконання завдань за різними напрямками краєзнавчих досліджень у трьох видах: на туристсько-краєзнавчому експедиційному маршруті, у творчих майстернях і в конкурсній програмі. Наповнення обласних етапів зльотів переважно є аналогічним.

Перелік завдань на контрольно-заліковій станції (далі – КЗС) «Геологія» *туристсько-краєзнавчого експедиційного маршруту* зазвичай містить опис геологічного відслонення, визначення й опис гірських порід і мінералів, перевірку основ теоретичної підготовки з геології.

До 2019 р. обласні зльоти юних туристів-краєзнавців Полтавщини відбувалися на базі дитячого оздоровчого центру «Маяк», який розташований на південно-східній околиці с. Головач Полтавського району. Ця місцевість розміщена на першій надзаплавній терасі р. Ворскли, складеній потужною товщею алювіальних відкладів – річкових пісків. Переважну частину території неподалік оздоровчого центру займають піщані дюни (ми вживаємо термін «дюни» в усталеному розумінні – на позначення всіх еолових горбистих форм рельєфу незалежно від їхньої конфігурації, величини та географічного і топографічного розміщення), що здебільшого закріплені сосновим лісом, та котловини видування. По цій місцевості і прокладався туристсько-краєзнавчий експедиційний маршрут, на якому розташовувалася, зокрема, й КЗС «Геологія».

Відслонення пісків можуть бути досить цікавими для дослідження; на Полтавщині вони

є навіть у числі мінералого-петрографічних пам'яток природи [4, с. 110–121, 134]. Але однорідність геологічної та геоморфологічної характеристик місцевості, де з року в рік проводилися обласні зльоти юних туристів-краєзнавців, породжувала сумніви щодо можливості забезпечити в зазначених умовах повноцінний опис відслонення, що є невід'ємною складовою частиною завдань КЗС «Геологія». До того ж на всеукраїнських зльотах зазвичай здійснюється опис скельного відслонення, у літологічній колонці якого наявні кілька гірських порід.

Типовий план опису відслонення на обласному зльоті починається пунктами «прив'язка» та «характер відслонення» [2, с. 39; 3, с. 17]. Місцевість навколо Головача, по якій зазвичай прокладали туристсько-краєзнавчий експедиційний маршрут, цілком придатна для виконання цих завдань. У зоні пролягання різних варіантів маршруту є чимало сталих орієнтирів, які забезпечують належну фіксацію розташування КЗС. Це залізниця з переїздом, мережа автодоріг, лінія електропередач, окремі специфічні сільські споруди тощо. На спортивній карті, якою послуговувалися учасники зльотів, позначені й особливості рельєфу, і згадані орієнтири, що необхідно для встановлення місцезнаходження відслонення.

Зауважимо також, що однорідність геологічної та геоморфологічної характеристик поверхні була додатковим вагомим чинником, який давав змогу організаторам зльоту обирати розташування КЗС «Геологія» з надійною та зручною прив'язкою. Хоча зазначена КЗС розташовувалася в різних місцях, усі пропонувані для опису відслонення були штучного походження і заглиблювалися в дюну або розтинали її; уважаємо, що характер цих відслонень не виходив за межі типового переліку, отже, був цілком посильним для визначення юними краєзнавцями.

Основною частиною опису відслонення є його план, виконаний у масштабі (аналог літологічної колонки), та відповідна характеристика порід в інтервалі [2, с. 39; 3, с. 17]. Піски Полтавщини спроможні дати виразну картину шаруватості відслонення – згадаймо хоча б рожеві, жовті, білі, зеленуваті піски поблизу с. Попівка Комишнрянської територіальної громади Миргородського району або зафарбовані окислами заліза піски неподалік с. Нижні Млини Щербанівської територіальної громади Полтавського району. В околицях с. Головач старші судді КЗС «Геологія» обласних зльотів юних туристів-краєзнавців також намагалися виявити відслонення з верствами, які б чітко розрізнялися. Про це свідчить, зокрема, опис відслонення, виконаний у травні 2007 р. старшим суддею КЗС «Геологія» XI обласного зльоту Л. Писаренко (знизу вгору): «№ 1: пісок кварцовий дрібнозернистий жовтий, темнуватий.

Потужність 0,1 м. № 2: пісок кварцовий дрібнозернистий світло-жовтий з розводами – слідами гумусового горизонту. Потужність 0,6–0,65 м. № 3: пісок кварцовий дрібнозернистий світло-сірий із включеннями корінців деревної рослинності. Потужність 0,3 м. [Б/н:] Грунтовий горизонт, лісова підстилка. Потужність 0,04 м».

Подібні верстви характерні і для в півтора рази потужнішого відслонення, обладнаного старшим суддею КЗС «Геологія» В. Нікуліним на XI обласному зльоті юних туристів-краєзнавців у травні 2009 р. Проте, як видно з його опису, тут у першому шарі наявна ще й прожилка грубозернистого чи крупнозернистого піску (у геологічній науці немає однастайності у класифікації псамітів за розмірами зерен, відповідно, термін «грубозернистий пісок» може витлумачуватися по-різному). Особливістю відслонення на III обласному семінарі-практикумі з туристсько-краєзнавчої роботи для працівників освіти у вересні 2010 р., підготовленого Є. Копильцем, сталанора гризуна, перерізна під час зачищення на глибині приблизно 1 м.

Під час обладнання КЗС «Геологія» для XIII обласного зльоту юних туристів-краєзнавців (травень 2011 р.) Є. Копильцем із вихованцями гуртка географічного краєзнавства Полтавського обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді було оглянуто поверхню, нірки комах і ссавців, наявні відслонення різного походження, а також виконано кілька закопок і шурфів. Завдяки цьому вдалося скласти уявлення про загальні особливості алювіальних піщаних відкладів борової тераси р. Ворскли в околицях с. Головач.

На зазначеній території пісок переважно кварцовий. Зерна інших мінералів (зокрема, польового шпату, біотиту) є поодинокими, під час польового опису в умовах динамічного проходження туристсько-краєзнавчого маршруту їх важко виявити: вони чітко вирізняються лише під час розгляду зразків під збільшенням у 5 і більше разів. На більшості оглянутих місцезнаходжень пісок до глибини 1–1,5 м дрібнозернистий, але на одному з відслонень нижче білого дрібнозернистого залягає виразний шар жовтокоричневого грубозернистого піску із зернами діаметром 0,5–1 мм.

Зазвичай пісок із глибиною змінює колір із білого (на задернованих і вкритих ліською підстилкою ділянках він брудно-білий, сірий через наявність гумусу) на світло-жовтий. Темно-жовтий колір першої знизу верстви, який діагностований в описах, виконаних упродовж 2007–2010 рр., зумовлений винятково зростанням зволоженості піску із глибиною, а не особливостями власне породи. Коли ж пісок підсихає, його колір змінюється на світліший. У разі перерізу дюн, не вкритих рослинністю, верстви простежуються важче; очевидно, це зумовлюється вторинністю, перевід-

кладеністю зазначених форм рельєфу та відсутністю вираженого шару із вмитим гумусом.

Беручи до уваги ці дані, для роботи КЗС «Геологія» на XIII обласному зльоті юних туристів-краєзнавців було обрано штучне відслонення ближче до вершини розміщеної в бору дюни, що мала відносну висоту порядку 8 м. Було зачищено стінку заввишки приблизно 2 м, на якій під ліською підстилкою виділялися 4 шари дрібнозернистого кварцового піску, що вирізнялися кольором і включеннями.

Спостереження за роботою юних краєзнавців і аналіз робочих карток команд, які брали участь у зльоті, засвідчили, що запропоноване для опису відслонення загалом забезпечувало можливість учасників виявити знання відповідної методики. Так, команда Новосанжарського району, геолого-географічну підготовку якої забезпечувала Л. Писаренко, одержала за виконання цього завдання 19 балів із можливих 20.

З метою урізноманітнення практичних завдань на КЗС «Геологія» в окремі роки на обласних зльотах юних туристів-краєзнавців практикували заміну опису геологічного відслонення на шліхове випробування. Зокрема, це завдання виконували на XIV (2013 р.) та XVI (2019 р.) обласних зльотах. Для цього КЗС «Геологія» розташовували на березі р. Ворскли.

Відповідно до узвичаєної, описаної в літературі [2, с. 38; 13, с. 20] методики, суддя у присутності команди насипає в лоток пісок і закладає в нього умовні мінерали (шматочки дроту). Учасник має якісно відмити шліх, зберігши умовні мінерали. Під час оцінювання виконаного завдання суддя враховує кількість збережених одиниць умовних мінералів і якість відмитого шліху.

Завдання «визначення й опис гірських порід і мінералів» полягає в ідентифікації наданих суддями геологічних зразків і описі кожного з них за планом: назва; порода чи мінерал; походження; практичне використання [2, с. 16; 3, с. 38]. Під час добору зразків судді зазвичай керуються низкою критеріїв, які не зафіксовані в методичних рекомендаціях, але базуються на досвіді краєзнавчої роботи з учнівською молоддю. Зокрема, доцільним є добір зразків з-поміж тих, які представлені в навчальних геологічних колекціях і є класичними для шкільних курсів географії, а також із числа гірських порід і мінералів, типових для своєї місцевості. Окрім цього, зразки мають представляти різні групи порід і мінералів за генезисом (на рівні усталеного у шкільній програмі з географії поділу гірських порід на магматичні, метаморфічні й осадові). З огляду на це, для визначення на обласних зльотах пропонувалися, наприклад, кварц, польовий шпат, кремій, граніт, залістий кварцит (джеспіліт), мергель, галечник, антрацит, черепашковий вапняк, мармур.

Кількість наданих зразків може відповідати кількості, заданій умовами зльоту для визначення, а може перевищувати її (у нашому досвіді – навіть удвічі); другий варіант лояльніший щодо учасників, оскільки вони отримують змогу обирати зразки.

Для перевірки основ теоретичної підготовки з геології можуть пропонуватися як завдання, що являють собою закриті тести з вибором відповіді, так і відкриті запитання, що передбачають надання учасниками самостійної стислої відповіді. Ні форма, ані зміст завдань умовами зльоту жорстко не регламентуються. Їхній зміст зазвичай базується на шкільних знаннях із загальної географії та фізичної географії України, засвоєння яких передбачене шкільною навчальною програмою. Не зупиняємося на цьому детально, оскільки в методичних рекомендаціях наведено низку прикладів різних за видом і змістом завдань [2, с. 19; 3, с. 40–43].

На виконання всіх трьох завдань на КЗС зазвичай відводиться 30 хв (на всеукраїнських зльотах – 20–25 хв).

Якщо на КЗС можуть водночас працювати 6 учасників команди, то у виді «творчі майстерні» звіт від об'єднання про краєзнавчо-дослідницьку роботу з геології представляє лише один учасник. Орієнтовними критеріями в оцінюванні виступу, на який кожен доповідач має до 10 хв, є аргументування вибору теми, формулювання мети та завдань дослідження, відображення експедиційної роботи, власний внесок юних краєзнавців у дослідження теми, глибина дослідження, використання літературних і архівних джерел, використання та популяризація зібраних матеріалів, наявність ілюстрацій та їхня відповідність змісту доповіді, культура мовлення доповідача та його володіння матеріалом. Конкретні критерії щоразу формулюються в умовах зльоту. На жаль, чимало команд у побудові виступів не повною мірою орієнтуються на завчасно оприлюднені критерії, тому набирають менше балів, ніж могли б за роботу такого рівня. Судді творчої майстерні можуть ставити доповідачам запитання за змістом дослідження, відповіді на які також ураховуються під час оцінювання.

В умовах проведення всеукраїнських зльотів останніми роками наголошувалося, що роботи Малої академії наук на творчі майстерні не подаються (вочевидь, тому що зліт має відображати дослідницьку діяльність краєзнавчих об'єднань, а не окремих вихованців). Відповідно, це правило притаманне й обласним зльотам.

У виді «конкурсна програма» геологія, аналогічно до практики всеукраїнських зльотів [8, с. 8, 11], може бути представлена в завданнях туристсько-краєзнавчої вікторини.

Окремо варто акцентувати на особливостях завдань із геології під час зльотів, які відбувалися онлайн. Протиепідемічні заходи, спрямовані на запобігання поширенню хвороби COVID-19, та заходи безпеки в умовах воєнного стану зумовили проведення XVII–XIX обласних зльотів юних туристів-краєзнавців (2021, 2023, 2024 рр.) у форматі відеоконференцій на платформі ZOOM. У цих умовах найбільш проблематичним було виконання практичних завдань на туристсько-краєзнавчому експедиційному маршруті. Суддями було взято за основу завдання «визначення й опис гірських порід і мінералів», яке команди виконували шляхом заповнення Google-форми за зображеннями зразків і характеристикою їхніх властивостей, інформацією про розташування родовищ, етимологію назв тощо. Практика проведення зльотів усеукраїнського рівня онлайн відсутня.

Висновки. Здійснене нами дослідження дає підстави зробити висновок, що геологічна складова частина обласних зльотів юних туристів-краєзнавців Полтавської області, її методичний супровід загалом забезпечують необхідні умови для демонстрування учнівською молоддю рівня відповідних знань та практичних умінь. Характер і зміст завдань загалом суголосні тим, які представлені на всеукраїнських зльотах. Водночас у геологічній компоненті обласних зльотів ураховано деякі регіональні геолого-геоморфологічні особливості (характер поверхні, поширені гірські породи, місцеві корисні копалини тощо). Є й деякі відмінності в методичному забезпеченні. Зокрема, на Полтавщині регулярно оновлюються методичні рекомендації щодо підготовки до обласних зльотів, тоді як їхні аналоги на рівні всеукраїнських зльотів не готувалися. Також в області напрацьовано оригінальну практику реалізації геологічної складової частини зльотів за їх проведення онлайн.

В умовах відсутності в закладах загальної середньої та позашкільної освіти Полтавської області мережі геологічних гуртків наявність у програмі обласних зльотів юних туристів-краєзнавців геологічної складової частини та її методичний супровід підтримують інтерес учнівської молоді до геологічної науки, є значущим чинником професійної орієнтації.

Література:

1. XIV Всеукраїнський зліт юних туристів-краєзнавців. URL: <https://patriotua.org/khiv-vseukrainskyi-zlit-iunykhturystiv-kraeznavciv/>.
2. Бровко Н. Методичні рекомендації щодо виконання краєзнавчих завдань на туристсько-краєзнавчому експедиційному маршруті обласних зльотів юних туристів-краєзнавців. *Інформаційно-методичний збірник* / Полт. обл. центр туризму і краєзн.-ва учн. молоді. Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс»», 2018. С. 22–53.

3. Виконання краєзнавчих завдань на туристсько-краєзнавчому експедиційному маршруті обласних зльотів юних туристів-краєзнавців, учасників руху учнівської молоді «Моя земля – земля моїх батьків» / упоряд. Н. Бровко ; Полтавський обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс»», 2006. 39 с.
4. Закалюжний В., Джурка Г. Полтавська область. Геолого-географічний нарис : навчальний посібник / Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. Полтава, 2000. 136 с.
5. Копилець Є. Завдання з географії на всеукраїнських зльотах юних туристів-краєзнавців. *Освітні й наукові виміри географії* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю спеціальності «Географія» та 15-річчю кафедри географії та краєзнавства ПНПУ імені В.Г. Короленка / відп. ред. С. Шевчук. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2016. С. 291–294.
6. Копилець Є. Залучення зовнішніх стейкхолдерів до проведення навчальної практики як чинник впливу на якість підготовки фахівців. *Варіативні моделі й технології трансформації професійного розвитку фахівців в умовах відкритої освіти* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 23 червня 2022 р. Київ : ДЗВО «Ун-т менеджменту освіти», 2022. С. 203–207.
7. Копилець Є. Облаштування контрольно-залікової станції «Геологія» на обласному зльоті юних туристів-краєзнавців Полтавщини. *Туризм і краєзнавство* : збірник наукових праць : дод. до «Гуманітарного вісника Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький : ФО-П О.М. Лукашевич, 2014. С. 83–86.
8. Пазюк Л., Рябих С. Х Всеукраїнський зліт юних туристів-краєзнавців. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2016. № 6. Вкл. С. 4–15.
9. Пазюк Л., Рябих С. «Моя земля – земля моїх батьків». IX Всеукраїнський зліт юних туристів-краєзнавців. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2014. № 6. Вкл. С. 9–13.
10. Положення про Всеукраїнський зліт юних туристів-краєзнавців : додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 05.06.2013 р. № 684. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1046-13>.
11. Савельєв О. Досвід роботи з географічного та геологічного краєзнавства в Запорізькому обласному «Центрі туризму». *Краєзнавство*. 2022. № № 1–2. С. 12–18.
12. Скриль І., Кривоустов С. Методичні поради організаторам змагань юних туристів-краєзнавців з екологічного та географічного краєзнавства / Харківська обласна станція юних туристів. Харків, 2003. 31 с.
13. Швец М. Як провести шкільний туристично-екологічний зліт. *Географія та економіка в рідній школі*. 2017. № 2. С. 16–24.
14. Щука Г. Збірник тестових завдань з курсу «Теорія та методика організації краєзнавчо-туристичної роботи» : навчальний посібник. Берегове : ЗУІ, 2023. 99 с. URL: https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/3819/1/Shchuka_Halyna_Zbirnyk_testovykh_zavdan_kursu_Teorii_ta_metodyka_orhanizatsii_2023.pdf.
15. Щука Г. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів заочної форми навчання «Теорія та методика організації краєзнавчо-туристичної роботи». Берегове : ЗУІ, 2023. 82 с. URL: https://okt.kmf.uz.ua/ftt/oktat-ftt/Neohrafiya_Foldrajz_MSc/Orh_krajezn-tur_rob__Honismereti-turisztikai_munka_szerv/Teoriya_ta_metodyka_KTP_sam_robita.pdf.

References:

1. XIV Vseukrainskyi zlit yunykhturystiv-kraieznavtsiv [XIV convention of young tourists and local lore explorers]. Retrieved from: <https://patriotua.org/khiv-vseukrainskyi-zlit-iunykhturystiv-kraieznavtsiv/> [in Ukrainian].
2. Brovko, N.D. (2018). Metodichni rekomendatsii shehodo vykonannya kraieznavchykh zavdan na turystsko-kraieznavchomu ekspedytsiinomu marshruti oblasnykh zlotiv yunykhturystiv-kraieznavtsiv [Methodical recommendations for the performing of local lore tasks on the tourist and local lore expedition route of convention of young tourists and local lore explorers]. *Informatsiino-metodychni zbirnyk / Polt. obl. tsentr turyzmu i kraiezn-va uchn. molodi. Poltava : TOV "Firma "Tekhservis"*. S. 22–53 [in Ukrainian].
3. Brovko, N.D. (Ed.). (2018). Vykonannya kraieznavchykh zavdan na turystsko-kraieznavchomu ekspedytsiinomu marshruti oblasnykh zlotiv yunykhturystiv-kraieznavtsiv, uchasnykiv rukhu uchnivskoi molodi "Moia zemlia – zemlia moikh batkiv" [The performing of local lore tasks on the tourist and local lore expedition route of convention of young tourists and local lore explorers "My land is the land of my parents"]. Poltava : TOV "Firma "Tekhservis", 2006. 39 s. [in Ukrainian].
4. Zakaliuzhnyi, V.M., & Dzhurka, H.F. (2000). Poltavska oblast. Heoloho-heohrafichni narys : navch. posibnyk [The Poltava region. Geological and geographical essay]. Poltava. 136 s. [in Ukrainian].
5. Kopylets, Ye.V. (2016). Zavdannia z heohrafii na vseukrainskykh zlotakh yunykhturystiv-kraieznavtsiv [Geography tasks at the convention of young tourists and local lore explorers]. *Osvitni y naukovy vymiry heohrafii* : zb. mater. Vseukr. nauk.-prakt. konf., prysviach. 25-richchiu spetsialnosti "Heohrafiia" ta 15-richchiu kafedry heohrafii ta kraieznavstva PNPU im. V.H. Korolenka. S.M. Shevchuk (Ed.). Poltava : TOV "ASMI". S. 291–294 [in Ukrainian].
6. Kopylets, Ye.V. (2022). Zaluchennia zovnishnikh steikkholderiv do provedennia navchalnoi praktyky yak chynnyk vplyvu na yakist pidhotovky fakhivtsiv [Involvement of external stakeholders in the training practice as a factor influencing the quality of training of specialists]. *Variatyvni modeli y tekhnolohii transformatsii profesiinoho rozvytku fakhivtsiv v umovakh vidkrytoi osvity* : zb. mater. Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf., 23 chervnia 2022 r. Kyiv : DZVO "Un-t menedzhmentu osvity". S. 203–207 [in Ukrainian].

7. Kopylets, Ye. (2014). Oblashtuvannia kontrolno-zalukovoi stantsii “Heolohiia” na oblasnomu zloti yunykh turystiv-kraieznavtsiv Poltavshchyny [Equipment of the Geology checkpoint at the regional convention of young tourists and local lore explorers of Poltava region]. *Turyzm i kraieznavstvo* : zb. nauk. pr. : dod. do “Humanitarnoho visnyka DVNZ “Pereiaslav-Khmelnitskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody””. Pereiaslav-Khmelnitskyi : FOP Lukashkevych O.M. S. 83–86 [in Ukrainian].
8. Paziuk, L., & Riabikh, S. (2016). X Vseukrainskyi zlit yunykh turystiv-kraieznavtsiv [X All-Ukrainian convention of young tourists and local lore explorers]. *Kraieznavstvo. Heohrafiia. Turyzm*. № 6. Vkl. S. 4–15 [in Ukrainian].
9. Paziuk, L., & Riabikh, S. (2014). “Moia zemlia – zemlia moikh batkiv”. IX Vseukrainskyi zlit yunykh turystiv-kraieznavtsiv [“My land is the land of my parents”. IX All-Ukrainian convention of young tourists and local lore explorers]. *Kraieznavstvo. Heohrafiia. Turyzm*. № 6. Vkl. S. 9–13 [in Ukrainian].
10. Polozhennia pro Vseukrainskyi zlit yunykh turystiv-kraieznavtsiv : dodatok do nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 05.06.2013 № 684 [Regulations on the All-Ukrainian convention of young tourists and local lore explorers: appendix to the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. Retrieved from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1046-13>.
11. Saveliyev, O. (2022). Dosvid roboty z heohrafichnogo ta heolohichnogo kraieznavstva v Zaporizkomu oblasnomu “Tsentri turyzmu” [Work experience in geographical and geological local lore at the Zaporizhzhia Regional Tourism Center]. *Kraieznavstvo*. № № 1–2. S. 12–18 [in Ukrainian].
12. Skryl, I.A., & Kryvopustov, S.M. (2003). Metodychni porady orhanizatoram zmahan yunykh turystiv-kraieznavtsiv z ekolohichnogo ta heohrafichnogo kraieznavstva [Methodical advice to organizers of competitions of young tourists and local lore explorers in ecological and geographical local lore]. Kharkiv. 31 s. [in Ukrainian].
13. Shvets, M.O. (2017). Yak provesty shkilnyi turystychno-ekolohichni zlit [How to organize a school tourist and ecological convention]. *Heohrafiia ta ekonomika v ridnii shkoli*. № 2. S. 16–24 [in Ukrainian].
14. Shchuka, H.P. (2023). Zbirnyk testovykh zavdan z kursu “Teoriia ta metodyka orhanizatsii kraieznavcho-turystychnoi roboty” : navch. posib. [Collection of test tasks for the course “Theory and methods of organization of work on local lore and tourism”]. Berehove : ZUI. 99 s. Retrieved from: https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/3819/1/Shchuka_Halyna_Zbirnyk_testovykh_zavdan_kursu_Teoriia_ta_metodyka_orhanizatsii_2023.pdf [in Ukrainian].
15. Shchuka, H.P. (2023). Metodychni rekomendatsii dlia samostiinoi roboty studentiv zaочноi formy navchannia “Teoriia ta metodyka orhanizatsii kraieznavcho-turystychnoi roboty” [Methodical recommendations for independent work of part-time students “Theory and methods of organization of work on local lore and tourism”]. Berehove : ZUI. 82 s. Retrieved from: https://okt.kmf.uz.ua/ftt/oktat-ftt/Heohrafiya_Foldrajz_MSc/Orh_krajezn-tur_rob___Honismeretiv-turisztikai_munka_szerv/Теорія_та_методика_КТР_сам_робота.pdf [in Ukrainian].